

Startnotitie
Geestelijke Zorg
Şefkat

Mario de Keijzer
Deniz Özkanli

Leerproduct Zorghuis Şefkat

1-12-2010

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	3
2. HET OUDER WORDEN EN DE DAARMEE SAMENHANGENDE PROBLEMATIEK	4
a. OUDER WORDEN IN DE ISLAMITISCHE CULTUUR EN DE KIJK OP OUDEREN	4
b. OUDERENBEHANDELING EN ZORGDIENSTEN	4
c. BEHANDELING IN DE ISLAM	5
d. ENKELE OVERWEGINGEN MET BETREKKING TOT BEHANDELING IN DE ISLAM.....	6
3. GEESTELIJKE VERZORGING	7
a. GEESTELIJKE VERZORGER	7
b. DE OPLEIDING GEESTELIJKE VERZORGER	7
4. ACTIVITEITEN WAARBIJ DE GEESTELIJKE VERZORGER EEN ROL KAN SPELEN	9
a. VIEREN VAN DE ISLAMITISCHE FEESTDAGEN	9
b. LEZEN VAN HET HEILIGE BOEK	9
c. BIDDEN.....	9
d. HOUDEN VAN HERDENKINGSDIENSTEN	10
e. LUISTEREN NAAR ISLAMITISCHE MUZIEK EN KIJKEN NAAR ISLAMITISCHE FILMS ...	10
f. HOUDEN VAN BIJEENKOMSTEN OVER VERSCHILLENDE ONDERWERPEN	10
5. BEHANDELING EN FASEN VAN ZORG VOOR SENIOREN	11
a. REANIMATIE.....	11
b. BEHANDELING MET MORFINE.....	11
c. EUTHANASIE.....	12
6. LEVENSEINDE - DE DOOD	13
a. DE DEFINITIE EN VASTLEGGING.....	13
b. UITVAARTDIENSTEN: TEDJHIZ EN TEKVIEN	13
7. CONCLUSIE	15

1. INLEIDING

Naarmate de ouderenbevolking toeneemt, neemt de zorgvraag van ouderen ook toe. De eerste moslimgeneratie die als gastarbeider naar Nederland is gekomen speelt nu een belangrijke rol in de vergrijzing. Bij de geestelijke verzorging wordt ook rekening gehouden met de culturele achtergrond van de ouderen.

Bij het verzorgen van oudere moslims is het belangrijk dat de behandelingen en zorg gebaseerd zijn op hun culturele achtergrond. Wanneer geen rekening wordt gehouden met de culturele en religieuze identiteit van de zorgvrager, zal de geestelijke zorg ook niet succesvol zijn.

De Stichting Zorggroep Elde (Stichting) is zich bewust van deze kwestie en wil de juiste zorg bieden aan oudere moslims. Wij stellen de inspanningen van de Stichting erg op prijs.

In Nederland wordt geestelijke zorg al lange tijd gegeven, en men heeft hiermee veel ervaring in de zorginstellingen, terwijl de islamitische geestelijke verzorging nog geen vooruitgang kent. Het doel van de werkgroep IUE (Islamitische Universiteit Europa) is het creëren van een wetenschappelijke infrastructuur bij instellingen die vruchtbare en effectieve geestelijke zorg willen bieden aan moslimouderen, en in het bijzonder aan zorgvragers met een slechte gezondheidstoestand en dementerenden.

2. HET OUDER WORDEN EN DE DAARMEE SAMENHANGENDE PROBLEMATIEK

Ouder worden is per cultuur verschillend en wordt overal anders ervaren. Over het algemeen zit men na het 60e levensjaar in de ouderenfase. In deze fase ontstaan eigen fysiologische en psychologische veranderingen, worden kennis en levenservaringen overgedragen aan jongere generaties, en speelt eenzaamheid een belangrijke rol; het is de laatste fase van iemands leven. Doordat de gezondheidstoestand op oudere leeftijd achteruitgaat, is er grote behoefte aan zorginstellingen.

2.a- Ouder worden in de islamitische cultuur en de kijk op ouderen

Vanuit het islamitische geloof is de mens een waardevol wezen en heeft het een verantwoordelijkheid op deze wereld. Met betrekking tot de waarde van de mens bevat de Koran de volgende aanduidingen:

- *En inderdaad hebben Wij de kinderen van Adam geëerd en hen gedragen over land en zee, en hun van het goede gegeven en hen verheven boven velen dergenen die Wij hebben geschapen.¹Voorzeker, Wij hebben de mens in de beste vorm geschapen.²*

De belangrijkste verantwoordelijkheid van de mens is dat hij zich overgeeft aan Allah s.w.t.³ en genade toont aan alle schepselen van de wereld. Op grond hiervan kunnen we zeggen dat zieke ouderen hebben meer genade en mededogen nodig hebben dan andere mensen.

In de islamitische cultuur is het respectvol omgaan met ouders aanbevolen; dit vormt de basis voor het met respect behandelen van andere ouderen.⁴ De Koran zegt hierover het volgende: *Uw Heer heeft u bevolen, zeggende: "Aanbidt niemand anders dan Mij en betoont vriendelijkheid jegens de ouders. Indien één hunner bij u een hoge leeftijd bereikt of beiden doen dit, zeg dan nimmer tot hen "Foei" noch stoot hen af, doch spreek tot hen een welgevallig woord".* Als bijgevolg worden de ouderen in de traditionele islamitische samenleving in de natuurlijke omgeving verzorgd (omgeving van hun kinderen of naasten). Tijdens deze verzorging worden ethische grondslagen in acht genomen. Op basis hiervan krijgen zij verzorging dat hierop gericht is.

Onder moslimouderen wordt in dit stuk verstaan: mensen die meer of minder de islamitische beginselen of de islam als geloof geaccepteerd hebben. Dit uitgangspunt zal een grote rol spelen in de rehabilitatiemethode en -begeleiding, omdat de geestelijke zorg hoofdzakelijk gericht is op de culturele achtergrond.

2.b- Ouderenbehandeling en zorgdiensten

Religieuze diensten zijn niet beperkt tot alleen de gebeden. De islam hecht waarde aan sociale rechtvaardigheid, sociale vrede en orde. Hiernaast geeft de islam ook belang aan gezin, familie, buurt, vriendschap en relaties etcetera. De zorg voor ouderen heeft ook een plaats tussen deze waarden.

Bij de zorgverlening aan oudere patiënten of zieken dient men er rekening mee te houden dat hun religie een grote rol speelt in hun gedachten, gevoelens, en zelfs hun handelen. Religie is niet alleen

¹ De Koran hoofdstuk 17-Isra, vers 70

² De Koran hoofdstuk 95-Tin, vers 4

³ De Heilige en Verhevene (Allah)

⁴ De Koran hoofdstuk 17-Isra, vers 23

een vorm van geloof en middel tot toenadering zoeken tot God, maar heeft ook een culturele dimensie. Net als bij andere monotheïstische religies is het doel van de islam dat "mensen gelukkig zijn in de wereld en in het hiernamaals".

De islam ziet het bieden van zorg aan patiënten en bescherming van ouderen en verslaafden als een plicht.

Uit veel wetenschappelijke onderzoeken blijkt dat religieuze mensen fysiek, mentaal en emotioneel veel gezonder zijn dan niet-religieuze mensen. Religieuze mensen hebben zich beter aangepast aan de maatschappelijke orde en de morele en juridische normen. Gelovige mensen die zich tot Allah hebben overgegeven weten over het algemeen hoe zij met stress om kunnen gaan. De gelovige dient zich hiervoor wel te houden aan de regels die het geloof met zich meebrengt. Bij zorgopleidingen horen naast sociale en psychologische zorg, ook serieuze opleidingen in religieuze issues aan de orde te komen. Het verzorgend personeel moet bekend zijn met deze waarden en deze kunnen uiten richting de zorgvrager.

2.c- Behandeling in de islam

Het voornaamste doel van de islam is de bescherming van het leven van de mens. Gezondheid is een belangrijk onderdeel van het leven van de mens. Men hoort ver te blijven van alles wat gevaar brengt aan het menselijk leven en schadelijk is voor de gezondheid en het gedrag. Daarom is het gebruik van alcohol en drugs niet toegestaan.

De Profeet v.z.m.h.⁵ heeft voor de moslims behandelmethodes uiteengezet en heeft adviezen gegeven. Vanuit deze adviezen en raad ontstond het boek 'Geneeskunde van de Profeet' (Tibb-i Nabawiei).

Indien de gezondheid van de mens levensgevaarlijke vormen aanneemt en de verboden levensmiddelen en dranken dit gevaar kunnen afkeren, mogen de verboden levensmiddelen en dranken genuttigd worden. Deze indicatie laat ons het belang van het menselijk leven in de islam zien. Een voorbeeld hiervan is wanneer men geconfronteerd wordt met het gevaar van de dood, en er geen ander voedsel te vinden is: om te overleven mag men dan het niet-toegestane vlees van bijvoorbeeld een varken eten en alcohol drinken. Benadrukt zij, dat dit natuurlijk alleen toegestaan is indien er geen andere levensmiddelen beschikbaar zouden zijn.

De behandeling van vrouwen door een mannelijke arts is toegestaan, terwijl het normaliter voor een man verboden is om naar een vrouw te kijken of een vrouw aan te raken. Dus de mens zondigt wanneer hij zijn lichaam niet in bescherming neemt en dit gevolgen heeft voor zijn leven.

De achteruitgang van de gezondheid kan zowel lichamelijke als psychologische redenen hebben. Bij een behandeling is het daarom nodig dat beide aspecten professioneel aangepakt worden. Op beide gebieden heeft de mens het recht zijn gezondheid te beschermen en heeft het de taak om behandeling te vragen. Om het doel van het bestaan van de mens te vervullen, is het belangrijk dat de mens gezond is en gezond probeert te blijven. De Hadith van de Profeet luidt: "O Allah's dienaren, laat u behandelen!"⁶

⁵ Vrede en zegeningen zij met hem

⁶ Aboe Dawoed Tibb, 1 / 2

2.d- Enkele overwegingen met betrekking tot behandeling in de islam

Vanwege het belang van de menselijke gezondheid in de islam leest u hieronder twee perspectieven met betrekking tot de behandeling van de mens:

a. Wanneer de arts een definitieve diagnose heeft gesteld en de behandeling ook wetenschappelijk resultaat heeft, mag men die persoon niet religieus behandelen. Dit kunnen we vergelijken met iemand die toegestane voedsel weigert door een hongerstaking. De klassieke fiqh literaturen⁷ geven de noodzaak van deze wetenschappelijk bewezen behandelingen ook aan: *'Hij heeft je slechts het gestorvene, het bloed, het varkensvlees en datgene, waarover een andere naam dan die van God is uitgeroepen, verboden. Maar hij, die gedwongen is en dit niet wenst en geen overtreder is, op hem rust geen zonde. Want God is Vergevensgezind, Genadevol.'*⁸ En *'Zeg: Ik vind in hetgeen mij is geopenbaard niets dat een eter is verboden te eten, met uitzondering van het gestorvene of vloeiend bloed of varkensvlees, want dit alles is onrein - of, wat in overtreding is, waarover een andere naam dan God's is aangeroepen. Maar wie door noodzaak wordt gedreven en niet begerig is noch de grens overschrijdt: uw Heer is dan voorzeker Vergevensgezind, Genadevol.'*⁹

b. Indien een specialistische dokter tot een diagnose komt en een operatie voorstelt waarin succes behaald kan worden, maar waarin ook een gevaar bestaat op blijvend letsel, kan de patiënt of familie beslissen al dan niet over te gaan tot een operatie. Zulke behandelingen worden in de klassieke fiqh-boeken niet verplicht maar wel toegelaten. De patiënt of de familieleden kunnen aangeven of een behandeling gewenst is. De behandeling is open voor beraad en zal eventueel uitgevoerd worden als de patiënt en/of de familie dat risico willen nemen. Binnen het geloof zal geen enkele keuze als vreemd beschouwd worden.

In de volgende fase van ons onderzoek komen ook onderwerpen als behandeling met morfine, reanimatie en euthanasie uitgebreid aan de orde.

⁷ Islamitische Juridische prudentie

⁸ De Koran hoofdstuk 2-Baqara, vers 173

⁹ De Koran hoofdstuk 6-Enam, vers 145

3. GEESTELIJKE VERZORGING

De mens bestaat niet alleen uit lichaam en fysiek, maar is een geheel van ziel en lichaam. Als er gesproken wordt over verzorging, zijn daar dus lichaam, psychologie, sociale omgeving/cultuur en geestelijkheid in betrokken.

Geestelijke verzorging is een beroep (onder toezicht van wettelijk bepaalde geestelijke instellingen) dat de belangen van culturele en godsdienstige eigenschappen bij de cliënten een richting geeft. De zin van het leven en de betekenis van schepping worden op een professioneel en academisch niveau overgebracht aan de cliënt. Uiteraard gebeurt dit op een manier waarop de cliënt het kan begrijpen.

Uit onderzoek van zowel het lichaam als de geest kan de geestelijk verzorger een precieze behandeling samenstellen voor elke soort cliënt, en zo optimaal van nut zijn qua begrip en ondersteuning.

Het doel van de geestelijk verzorger is mensen (met name senioren) die zorg en hulp nodig hebben in geestelijke bescherming te nemen, te begeleiden, en eventueel te 'troosten' met speciaal ontwikkelde technieken. Zo wordt er uiteindelijk naar gestreefd de cliënt gelukkig te maken en in vrede met zichzelf te houden.

De geestelijke verzorging kan beoefend worden in jeugdinstituten, crèches, gevangenissen, ziekenhuizen, instellingen voor verstandelijk gehandicapten en bejaardencentra. Wij richten ons voornamelijk op de 65-plussers (senioren).

3.a- Geestelijk verzorger

Bij een goede geestelijke verzorging zijn er een aantal factoren van belang. De belangrijkste is de geestelijk verzorger zelf. Deze dient een persoonlijk en hoog niveau van denken te hebben. De geestelijke eisen, normen en waarden moeten bij deze persoon goed ingesteld zijn. Het woord 'verzorging' moet een meerwaarde hebben. Deze persoon dient zich indien nodig ook in het privéleven bezig te houden met de cliënten, en moet zich realiseren hoe belangrijk het uitoefenen van dit beroep is. Deze opgenoemde voorwaarden zijn van uiterst belang, wil men zijn beroep met succes uitoefenen.

De geestelijk verzorger neemt de samenhang van eigen belevenissen met cliënten goed in zich op, gaat mee met de tijd, en staat open voor veranderingen en ontwikkelingen in de samenleving. Creativiteit, dus het kunnen ontwikkelen van eigen methoden om cliënten beter van dienst te kunnen zijn, is ook een vereiste. De geestelijk verzorger dient dynamisch te zijn en moet zeer nauwkeurig de fysische en psychische conditie van de cliënten kunnen waarnemen om methoden te kunnen aanpassen aan bepaalde cliënten, want niet iedere cliënt is hetzelfde. Dit betekent dat de geestelijk verzorger niet alleen geestelijk, maar ook sociaal, cultureel en psychologisch hoog ingesteld dient te zijn.

3.b- De opleiding Geestelijke Verzorging

De geestelijk verzorger is een persoon die sociale en godsdienstige opleidingen heeft gevolgd. De sociale opleidingen betreffen voornamelijk psychologie en sociale psychologie. Deze wetenschappen worden in combinatie met de godsdienst de 'wetenschappelijke disciplinaire theologie' genoemd. Voor een beter begrip kunnen we zeggen dat de geestelijk

verzorger godsdienstleer en sociale pedagogie en dergelijke moet hebben gevolgd om sociale ondersteuning te kunnen bieden.

De sociale godsdienstgeleerden dienen naast de verplichte opleidingen van sociale dienstenleer ook de opleidingen godsdienstige pedagogie, godsdienstige psychologie en de islam (op academisch niveau) te volgen. Naast een intensieve theologische opleiding dient de geestelijk verzorger dus ook te beschikken over de sociale leer.

Omdat de geestelijke verzorgingsdiensten een goed samenwerkingsverband vereisen, dient de geestelijk verzorger een goede communicatie en coördinatie te hebben met de groepsleden/collega's.

Het succes van alle diensten die de geestelijk verzorger zal leveren hangt dus volkomen af van de kwaliteit waarop deze opgeleid wordt. De studenten die als sociale geestelijken worden opgeleid, zijn na afronding van de studie gekwalificeerd op het gebied van godsdienst, sociale pedagogie en overige sociale vakgebieden.

3. ACTIVITEITEN WAARBIJ DE GEESTELIJK VERZORGER EEN ROL KAN SPELEN

De geestelijk verzorger is iemand die senioren de hulp en steun biedt die zij nodig hebben. De verzorgingsdienst dat gericht is op senioren en sociale doeleinden beoogt (door middel van het versterken van de geest, het verhogen van de vasthoudendheid op het leven en het wegwerken van geestelijke angst en/of negativiteit) is van cruciaal belang en uiterste nut voor deze mensen. Daarom is het voor de geestelijk verzorger van belang om als eerste de moraal van de cliënt te versterken en deze gelukkig en in vrede met het innerlijk te laten voelen. De geestelijk verzorger zorgt voor verscheidene godsdienstelijke herdenkingen, maakt een kalender waarop de religieuze feestdagen staan, en organiseert de best mogelijke evenementen voor deze cliënten.

De diensten die de geestelijk verzorger voor de islamitische senioren kan leveren bestaan onder andere uit de volgende:

4.a- Vieren van de islamitische feestdagen

De geestelijk verzorger kan bij islamitische feestdagen organisaties plannen, en hierin de bejaarden en dementen ook zelf actief een rol laten spelen als dat mogelijk is.

De vrijdag, en ook andere heilige dagen, zoals de geboorte van de profeet¹⁰, de eerste vrijdag in de maand van Radjab¹¹, de reis naar de hemel die de Profeet aflegde (Miraj)¹², het verlost worden van de zonden¹³ in de 27e nacht van de Ramadan¹⁴, zijn in de islam belangrijke dagen. Op deze dagen is het voorlezen uit de Koran en 'Mawlied', en het bijwonen van vrouwen bij deze evenementen en het uitdelen van snoep of zoetigheid en rozenwater bijzonder. De herdenking van vroegere tijden geeft deze cliënten de innerlijke rust waar ze naar verlangen.

4. b- Lezen van het heilige boek

De senioren kunnen onder toezicht van de verzorger elke week op donderdagavond en vrijdagen stukken lezen uit de Koran en de betekenissen en de boodschappen hiervan proberen te begrijpen. Zo is er een mogelijkheid om de senioren op de hoogte te brengen van de zin van het leven, om te praten over de godsdienst zelf en om in te zien wat Allah voor zijn aanbidders in het hiernamaals te schenken heeft.

4. c- Bidden

De geestelijk verzorger begint met het uitleggen van de voordelen en de deugd van het gebed, en vervolgt met het vertellen van de gebeden van de profeet zelf en de wijze waarop deze werden uitgeoefend. Er kan worden uitgelegd dat bidden alle angst, twijfel en ongerustheid wegneemt en dat het gezamenlijke gebed door Allah extra wordt gewaardeerd, waardoor gebeden een hogere waarde hebben. Zo wordt de vereniging, saamhorigheid en behulpzaamheid tussen senioren versterkt.

¹⁰ Mawlied Nabawie (Mevlid kandili)

¹¹ Nacht van Reqaib (Regaib kandili)

¹² Layladoel Miraj (Mirac kandili)

¹³ Layladoel Berad (Berad kandili)

¹⁴ Layladoel Qadr (Kadir gecesi)

4.d- Houden van herdenkingsdiensten

Om de senioren meer gerust te stellen en te helpen geen vrees te hebben voor de dood worden er verschillende methoden gebruikt. Een hiervan is het herdenken van de overleden familieleden en vrienden/kennissen van de cliënt. In de Koran is geadviseerd om vergiffenis te vragen namens de overleden ouders en alle overige moslims van de wereld. De profeet heeft ook aangegeven dat het bidden voor andere moslimbroeders bij Allah een hogere prioriteit heeft. Bij de herdenkingsdiensten worden voor de overledenen de 'Yasin' en 'Fatiha' soera's gelezen, en wordt om vergiffenis gevraagd namens de overledenen.

4.e- Luisteren naar islamitische muziek en kijken naar islamitische films

De islamitische muziek (genaamd 'ilahi') en soortgelijke muziek is een belangrijke methode van geestelijke therapie voor de senioren.

Door het kijken van islamitische films wordt de godsdienstelijke spanning en gevoelens ververst. Het is een feit dat de klassieke muziek grote voordelen heeft voor de innerlijke rust en gezondheid van de mens. Vooral de godsdienstelijke klassieke muziek is voor de islamitische senioren van groot belang.

4.f- Houden van bijeenkomsten over verschillende onderwerpen

Allah heeft het leven en de dood geschapen om de mens te toetsen. In de islam is de dood geen eind, maar het einde van de lasten van de wereld, en de beloning van alle goede daden die de mens op aarde heeft verricht. Hier begint het eeuwige leven. Het hiernamaals is een beloning van de goede of juist de slechte daden die men op aarde verricht heeft. Een moslim houdt dit in zijn hoofd en leeft op de manier zoals het hoort. Volgens de islam is de tijd waarop de mens op aarde zal bestaan ('ecl'), het eten/drinken en overige zaken geregeld door Allah.

Natuurrampen, ongelukken, ziekten, ouderdom en de dood zijn allen verbonden aan de regels van Allah, en spelen dus hierop in.

De betekenis van het bestaan van de mens op aarde en de uitvoering van de wil van Allah is een ander woord voor dienaar ('kul'). Zolang de mens leeft, zal deze gebruik maken van de mogelijkheden die Allah hem gunt. Deze heeft geen negatief effect voor de term dienaar ('Kasas', 'Ibrahim'). De mens is een schepping met eer. De mens vergt liefde, respect en aandacht in het leven. De bescherming van de menselijke eer is in alle opzichten van het leven belangrijk. Hierdoor is het van belang dat bij ouderdom, waarbij de mens zwakker wordt en afhankelijk begint te worden van derden, de nodige hulp en steun gegeven wordt.

De islam, en ook de overige godsdiensten, zien hier het belang van in en geven hier extra aandacht aan.

5. BEHANDELING EN FASEN VAN ZORG VOOR SENIOREN

Uitgaand van de soort ziekte bij de cliënt, kan de behandeling onderverdeeld worden in 'prepalliatieve zorg', 'palliatieve zorg' en 'postpalliatieve zorg'. Palliatieve zorg is een geneeskundige behandeling waarbij cliënten die geen kans meer hebben op genezing zo goed mogelijk worden behandeld om de pijn zo min mogelijk te houden.

Hieronder zullen een paar onderwerpen besproken worden om een inzicht te verkrijgen in de relevantie van palliatieve zorg.

5.a- *Reanimatie*

Reanimatie is het na stilstand opnieuw proberen te laten functioneren van een hart door middel van een hartmassage of een elektrische schok. Behalve in het geval van hersendood, kunnen bij een hart- of ademstilstand bepaalde handelingen ervoor zorgen dat een patiënt blijft leven. Een hartstilstand hoeft dus niet te betekenen dat de patiënt overleden is.

Wat ons hierbij interesseert is, hoe de reanimatie in de islam gezien wordt. Zoals ook bij andere behandelingen, zal de gespecialiseerde arts beslissen bij welke patiënt reanimatie van toepassing kan zijn. Het is islamitisch gezien ook de juiste methode om het leven dat *Allah je geschonken heeft in handen te geven van een gespecialiseerde*. Maar zijn er islamitisch gezien restricties die ertoe leiden dat de patiënt (of de nabestaanden) een reanimatie afwijzen? Deze vraag kan beantwoord worden aan de hand van de algemene kijk van de islam op gezondheid en behandeling.

Zoals hierboven beschreven, is het lichaam en de gezondheid een geschenk (vertrouwelijk) van Allah waar goed op gelet dient te worden. Het beschermen van de gezondheid is voor de persoon zelf, maar ook voor de maatschappij een heilige plicht. Het beroven van andermans leven is in de islam een grote zonde. Afwijzing van een behandeling waarvan vaststaat dat deze de gezondheid van de patiënt kan herstellen is islamitisch gezien niet 'djaiz'. Djaiz betekent simpelweg dat advisering is toegestaan.

Bij reanimatie dient er dus gehandeld te worden naar aanleiding van het advies van de gespecialiseerde arts. Bij reanimatie waarbij er geen zekerheid is op genezing, of verergering van de situatie waarbij de patiënt permanent gehandicapt kan worden of extreme pijn zal blijven lijden, is het aan de nabestaanden en de arts om gezamenlijk tot een beslissing te komen. In de klassieke fiqh-boeken is te lezen dat indien er geen zekerheid is op genezing, het niet verplicht is om de patiënt dergelijke methoden van behandeling te laten ondergaan.

5.b- *Behandeling met morfine*

Behandeling met morfine kan in de islam onder de categorie 'behandelingen met een middel dat verboden is voor gebruik' vallen. Zoals in elke godsdienst van toepassing kan zijn, is in de islam het gebruik van middelen die de gezondheid schaden verboden. Op deze grond zijn alcohol, drugs en overige middelen die het verstand van de mens wegnemen niet toegestaan. Maar als een leven ervan afhangt, als met deze middelen de gezondheid kan verbeteren, als de pijn hierdoor weggenomen kan worden, en als deze de laatste mogelijkheden zijn, dan kunnen deze middelen onder toezicht van een arts (met niet meer dan de benodigde hoeveelheid), ingenomen worden. Morfine valt ook onder deze categorie.

Nadat de persoon volledig genezen is, gelden weer de algemene regels van de islam op die persoon. Sommige fiqh-specialisten adviseren dit niet, omdat ze niet geloven in de geneeskundige werking van deze middelen, en willen dat er wordt gezocht naar alternatieve oplossingen die niet verboden, maar 'halal' zijn.

5.c- Euthanasie

Euthanasie, wat 'mooie dood' betekent, is al eeuwen een onderwerp van discussie. Euthanasie is van toepassing op patiënten met een ongeneeslijke ziekte. Er wordt op een actieve of passieve manier voor gezorgd dat de patiënt overlijdt. Euthanasie wordt gecategoriseerd in 'actief' en 'passief'. In het algemeen wordt met de term euthanasie de actieve kant bedoeld.

Actieve euthanasie is het ondernemen van actie door een arts om de patiënt te laten overlijden.

Passieve euthanasie is het halverwege stoppen van of helemaal niet beginnen met een behandeling bij de patiënt.

Als we kijken naar de algemene regels van de islam, kunnen we het volgende concluderen:

Allah, die de dood en het leven bepaalt, heeft ook de tijd van de persoon bepaald die deze op aarde zal doorbrengen. Als dienaar zijn de moslims verplicht het leven te beschermen en te verzorgen.

Omdat het leven een schepping is van Allah, dienen de mensen ervoor te zorgen dat deze niet geschaad wordt. De gevoelens zoals honger, angst, ziekten en dergelijke zijn er om de mens te testen op geduld en dankbaarheid. Volgens de islam zullen de moslims in het hiernamaals beloond worden aan de hand van deze twee aspecten. Zo kunnen we dus concluderen dat euthanasie in de islam niet acceptabel is, maar het stopzetten van een behandeling afhangt van de beslissing van nabestaanden en de arts zelf, en dat hier verder geen restrictie op is.

6. LEVENSEINDE - DE DOOD

6.a- De definitie en vastlegging

“Elk levend wezen zal de dood ervaren” is een zin die in de islam algemeen bekend is (Al-i Imran). In de islam is de dood geen eind, maar het begin van het eeuwige leven. Elk leven heeft een van tevoren bepaald tijd op aarde. Behandelingen zijn er niet om deze tijd te verlengen, maar om de pijn van de patiënt te verzachten en de patiënt een comfortabeler leven te laten hebben. Met andere woorden: een succesvolle behandeling betekent dat de dood van een patiënt voor een ander moment voorbestemd is. Een persoon van wie de tijd gekomen is, hoeft niet per se te overlijden door een ziekte. Omdat de patiënt door de nabestaanden in islamitisch perspectief gezien wordt, zullen zij zonder onmogelijke verwachtingen te hebben een behandeling laten vaststellen, en zich buigen voor het (eventueel negatieve) resultaat ervan.

De dood is volgens de islam het verlaten van de geest van het lichaam. Al is de geest niet waarneembaar, toch kan deze met bepaalde fysiologische methoden waargenomen worden. In de klassieke fiqh-boeken wordt de dood omschreven met bepaalde fysiologische veranderingen, zoals het verkillen van het lichaam, het stoppen van de ademhaling, het in de leegte kijken van de ogen en de ontbinding.

In de geneeskunde is de term ‘dood’ meer het hersendood zijn van een persoon dan het stilstaan van het hart. De hersendood is het permanente verlies van het functioneren van de hersens. Een persoon die hersendood is, wordt geneeskundig als overleden beschouwd. Al lukt het met apparaten (respirator, bloedcirculatie) om diegene in leven te houden, de hersenen kunnen niet meer gereactiveerd worden. Patiënten die hersendood zijn verklaard en op de intensive care liggen, hebben daar een levensverwachting van 24 tot 36 uur; vervolgens zullen de overige organen het ook begeven.

Omdat een persoon die hersendood is verklaard absoluut niet meer te genezen is, wordt deze term in de islam ook geaccepteerd, en is deze situatie ook één van de bepalingen van de dood van een persoon.

De diensten die vanaf nu geleverd worden zullen in de islam de ‘tedjihiz’ en ‘taqvien’ diensten genoemd worden.

6.b- Uitvaartdiensten: Tedjihiz en Teqvien

Een overleden persoon wordt ‘Djenaza’ (overledene) genoemd. Na de dood van een moslim dient er een aantal diensten uitgevoerd te worden. Deze diensten worden de ‘djenaza hizmetleri’¹⁵ genoemd. Een van de plichten van moslims is het voorbereiden van de overledene om te worden begraven. De overledene dient gewassen en gesluierd te worden, en er wordt een speciaal overlijdensgebed gedaan met nabestaanden en kennissen. Al deze handelingen worden teçhiz, tekfin en defin procedures genoemd.

Tedjihiz wordt in het woordenboek beschreven als “voorbereiding”, teqvien betekent “sluieren”. Kafan is de naam van de grote witte sluier die volgens regels om de overledene gewikkeld wordt nadat deze gewassen is.

Van een pas overleden persoon worden eerst de ogen gedicht, dan wordt deze persoon uitgekleeft, de kin wordt met een lapje aan het hoofd geknoopt, de handen en voeten worden parallel neergezet en het lichaam wordt vervolgens in een koele omgeving bewaard. Al deze handelingen die voor het wassen van het lichaam gebeuren vallen ook onder de tedjihiz.

¹⁵ Overledenen diensten

Naast de beschrijving van de dood wordt in de Koran niet geschreven over de tedhiz en teqvien. De mens is een schepping dat bestaat uit twee geslachten, en beschermt zich tijdens het leven voor de warm/kou, van gevaren, van het mooi te zijn en verbergt schaamte gevende plekken op het lichaam door middel van kleding. Volgens de islam is de dood het begin van het eeuwige leven en blijven deze gewoonten van toepassing. Daarom wordt het lijk gewassen, geparfumeerd en met gebeden begraven.

Korte beschrijving van de handelingen voor een overledene:

De moslims hebben als plicht een overledene volgens de regels te wassen, wikkelen en te begraven. Een man dient door een man, en een vrouw dient door een vrouw gewassen te worden. Degene die de overledene wast dient islamitisch te zijn, een goede islamitische achtergrond te hebben, zelf ritueel gewassen te zijn, en indien mogelijk een kennis of familie van de overledene te zijn.

De overledene wordt op een hoog platform gezet en op de plek tussen de navel en de knieën wordt een doek gelegd. Vervolgens wordt het lijk ritueel gewassen, zoals moslims in het dagelijks leven doen voor het bidden. Er wordt geen water gegeven aan de mond en neus. Het lijk met lauw water wassen en het water mixen met een geur is deugdelijker. Volgens de Hanefieten¹⁶ wordt de baard en het haar niet gekamd, worden nagels niet geknipt en wordt er niet geschoren.

Een doodgeboren baby of een persoon waarvan de helft van het lichaam ontbreekt, of een persoon die geen hoofd heeft, wordt niet gewassen. Deze wordt gewikkeld en begraven.

Nadat het lichaam gewassen is, wordt deze gewikkeld in de 'kafan' volgens bepaalde rituelen. Voor de vrouw bestaat dit uit 5 lappen, en voor de man uit 3.

Voor de man is de lap hoger dan de lengte van de lichaam, en wordt met 2 stukken van schouder tot de voet klaargelegd. Vervolgens wordt eerst de grootste lap op een vlak ondergrond gelegd. Daarop wordt een kleinere lap gezet waar het lichaam op komt. Er wordt een overhemd op het lichaam gekleed, en vervolgens worden de voeten, de dijen en het hoofd vastgebonden.

Bij de vrouw worden als extra lappen de borstwikkel en het hoofddoek gebruikt. Eerst wordt er een bloes gekleed bij de vrouw, hierop komt de *izar* en dan het hoofddoek. Het haar wordt zo gezet dat het de borsten dicht. De rest van de procedure gebeurt net als bij de man. Daarna wordt de *hirqa* op het borstgedeelte gelegd en vastgebonden. In de meeste gevallen wordt als laatste nog een aantal keer met een geur bespoten op het gewikkelde lichaam.

¹⁶ Een van recht scholen van de Islam

7. CONCLUSIE

We hebben geprobeerd de diensten voor de islamitische senioren in Nederland die geestelijke verzorgers kunnen leveren in het kort op te noemen. Er zijn zonder twijfel nog vele gedetailleerde aspecten die over dit vak beschreven kunnen worden. Met deze korte samenvatting willen wij alleen een idee geven over het islamitische perspectief op ouderdom. Gedetailleerde informatie zal opgenomen worden in het boek waar later aan gewerkt gaat worden.

Volgens analisten worden islamitische gezinnen door de behandeling en verzorging van islamitische senioren op gelijk niveau met overige senioren extra gemotiveerd zich te integreren in de Nederlandse gemeenschap.

Los van de godsdienstige en culturele eigenschappen is het onze plicht een persoon te helpen die als mens tot het einde van het leven is gekomen, een gezin heeft gesticht en kinderen heeft opgevoed, vele tegenslagen heeft doorstaan, vele successen heeft geboekt, of juist teleurstellingen heeft ervaren, dus kort samengevat het einde van zijn leven heeft bereikt. Deze mensen verdienen respect en dienen gelukkig gehouden te worden. Daarnaast kan geleerd worden van de ervaringen die deze mensen tijdens hun hele leven hebben gehad.

Deze plicht wordt door de overheid en sociale instellingen op een verantwoorde manier volbracht. Om de diensten op een goede manier aan de juiste cliënten te kunnen leveren, is goed opgeleid personeel en een juiste fysieke omgeving een basisaspect.